

Олга МУРЦЕВА - ШКАРИК

ПОМИРУВАЊЕ И ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ХРОНИЧНИТЕ КОНФЛИКТИ

1. Нема општество без хронички конфликти

Во македонското општество постојат конфликти меѓу различни групи и се провлекуваат и пренесуваат од една на друга генерација. Такви т.н. хронични конфликти има ширум светот, а страните во конфликтот се различните возрасни групи (стари-млади), половите (машки-женски), различните социјални слоеви (богати-сиромашни), припадниците на различни верски, етнички, јазични групи, како и оние меѓу соседните држави и сл. Овој труд има за цел да посочи некои правилности произлезени од искуствата на планот на помирувањето и трансформацијата на конфликтите со длабоки корени.

2. Поим и извори на хроничните конфликти

Хронични конфликти се оние кои имаат долга историја и се пренесуваат од една генерација на друга. Тие во литературата се нарекуваат конфликти со длабоки корени, бидејќи продираат длабоко во базичните психолошки потреби за свој личен идентитет и за сигурност, за групно припаѓање и за (само)почитување. Извори на хроничните конфликти се ригидните вредносни системи во групите во конфликт и незадоволените базични потреби.

Бидејќи успехот во решавањето на хроничните конфликти е поврзан со способноста за помирување и со настојувањето за нивно трансформирање, во написов ќе стане збор само за нив.

3. За помирувањето

Зборот "conciiliatus" е од латинско потекло и значи да се биде заедно, да се здружи. Тоа значи да се работи заедно по некое раздвојување и недоразбирање и повторно да се воспостават прекинатите врски. Помирувањето е решавање конфликт, но има многу поширока димензија

и подлабоки импликации. Потрајно помирување би можело да се постигне ако дојде до заемно разбирање на чувствата и сфаќањата меѓу страните во конфликтот и ако се тие интимно убедени дека и кај другата страна постои желба за натамошни добри односи.

3.1. Теолошки ирисијай

Концептот за помирувањето е многу значаен во христијанската вера. Во Стариот и Новиот Завет овој поим е често употребуван (1). Духовното помирување е помирување со Господ Бог и формирање хармонија со него. Но постојат и други видови помирувања кои се сретнуваат во Библијата: помирување со самиот себе (своето Јас), помирување со ближниот и помирување со природата. Оној кој се помирил со Бога, во голема мерка ги стишал и своите внатрешни конфликти и себе си се смирил духовно. Ова е можно преку молитвите за опростување на вината. Во Библијата на повеќе места се нагласува дека не е доволно, иако е неопходно, помирувањето со Бога, туку помирувањето треба да биде споделено со другите луѓе. Во Библијата стои дека не може Бог да му прости на оној кој не умее да им прости на своите браќа (Параболата за Простувањето во Светото Евангелие според Матеја 18: 23-35); уште повеќе, за да може Бог нам да ни прости ние треба понапред да им простиме на ближните и треба да се измириме со противникот пред да не предаде на судијата и пред да не затворат бидејќи од затвор може да се излезе само огроен (Матеја 5: 23-25). Богот-создател на сè што е живо и неживо бара да се почитува и да се води грижа за неговата творба - целата природа која е меѓусебно поврзана: не може да се биде помирен со бога, со себе си и со другите, ако сме во конфликт со природата чиј составен дел сме сите!

Покајувањето кај христијаните се однесува на виновникот. Виновникот треба да изрази покајување пред жртвата, треба да се покае пред самиот себе и пред Бога. Библијата изобилува со покајувања, барање прошки и помирувања. Виновникот треба да се покори, да се исповеда, да се покае, да бара прошка, тоа е пред сè, свртено кон него самиот: тој лично треба да пропати, а прошката ја дава Бог. Но што ако виновникот не е верник? Па и кај верникот, останува прашањето колку товарот на вината на ваков начин се ослободува. На крајот, што има жртвата од тоа што виновникот се осамил да се покајува во некој манастир?

Теолошките размислувања во помирувањето гледаат процес во кој страдањето и конфликтот се ублажуваат преку создавање нов личен вредносен систем. (2) Во ваквиот процес единките постигнуваат пасивно

помирување со изворот на огорчување: сиромашните се помириле со сиромаштијата, експлоатираните се помириле со експлоататорите.

Барањето ѝ прошка и да се заборави овозможува помирување ако виновникот искрено се извини, а жртвата длабоко во себе го прими извинувањето. Значи треба да дојде до длабока психичка трансформација кај двете страни. Прошка бара оној кој има чувство на вина и тој е свесен дека се огрешил кон некого. И само жртвата најдобро може да му прости. Битно е двете страни тоа искрено длабоко да го чувствуваат како потреба и да го прават без измама на самиот себе. Во своето богато искуство ова го има осознаено македонскиот народ и барањето прошка, барем еднаш годишно, е масовна појава на денот кога се празнува православниот празник "Прочка".

Карма ѝ природој или неизбежноста меѓузависноста би можел да се изрази на следниов начин: сè што правиш, еден ден се враќа. Или како што вели народот: "Што ќе посееш, тоа ќе ти никне". Ако не те снајде тебе истото, секако ќе ги стигне твоите наследници и ближни. Оттука одговорноста е споделена меѓу луѓето: живи, умрени или сеуште неродени. Затоа е потребен дијалог, најнапред со самиот себе, а потоа и со другите врз рамноправна основа. Будистите сметаат дека сè што правиме е споделено и врзано со другите временски и просторно, па оттука и конфликтите најдобор се решаваат преку соработка.

Христијанскиот и будистичкиот природ кон помирувањето упатува на длабоко интимно духовно ниво на кое помирувањето е можно и неопходно да се направи. Ова лично (психичко) ниво на помирување треба да се прошири во меѓучовечките и социјалните односи, но и во еколошката средина (3). Оттука помирувањето и мирот се можни не само ако се внимава на добри општествени односи, туку и ако се постигне духовен мир во себе и во односот со природата.

Помирувањето не е само игнорирање, пасивност и резигнација кога се соочуваме со доминацијата. Кога постои процес на помирување има размислување и свест за конфронтирање со самото структурно насилство. Ова е трансформативно помирување во кое има соочување со многу несправедливи структури кои се најчесто извор на социјалните конфликти. Токму трансформативните помирувања, оние во кои се преобразуваат единките стапувајќи во меѓусебен процес на помирување, го овозможуваат развојот на општествените односи и се предмет на интересирање на современите социјални движења.

Тоа што помирувањето го сметаме не само како индивидуален туку и социјален процес, имплицира дека помирувањето едновременно води до структурни промени бидејќи ги става на преиспитување изворите на конфликтот. Помирувањето тежнее кон постигнување социјална правда,

а тоа се вистинските основи за мир во индивидуата, социјалната средина и поширокото општество.

На помирувањето може да се гледа како на прв чекор, предуслов за воспоставување помирувачки процедури. Но помирувањето не е вистински остварено сè дури не дојде до заедничко градење на заедницата преку конкретни активности. Во психолошките науки е познат експериментот на Шериф и соработниците во кој преку учество во заеднички проекти доаѓа до позитивна промена во оцената на вредностите на другите групи и помирувањето се постигнува не како изолиран процес туку поврзувајќи го со заеднички напори (4). Во поново време во Никарагва се настојува помирувањето кај демобилизираните војници да се одвива преку можноста да обавуваат друга социјална улога, со учество на други нивни потенцијали и интереси. Преку новата социјална улога се очекува трансформирање на војничкиот идентитет во друг социјален идентитет (2).

3.2. Друѓи помирувачки приоди

Јохан Галтунг (5) наведува различни приоди за помирување кои го заслужуваат нашето внимание.

Правниот приод во помирувањето преку казнување на жртвата од страна на државата или народот обично не ги задоволува длабоките потреби за правда ниту кај виновникот ниту кај жртвата: тоа што се случува меѓу нив и во нив не е допрено.

За да биде приодот во помирувањето успешен *репарацијата* на штетите што ги претрпела жртвата треба секогаш да биде повисока од нивната реституција. Ова затоа што во многу случаи не може да се замени тоа што е скршено, а нам лично ни е многу вредно, а згора на тоа се троши време и енергија барајќи правда за надоместок на штетите. Околностите се многу поповолни кога виновникот, освен што прави материјален надоместок искрено бара прошка. *Заемното извинување и залечување* како приод во помирувањето е начин да се оправдаат изгубените животи во војна. Но кога се прославуваат годишнини од завршување на некоја војна, таа обично се смета како легитимен инструмент во борбата меѓу доброто и злото: победителите слават што го победиле лошиот непријател и ги издвојуваат штетите кои непријателот треба да ги плати или ги платил (6). Подобро би било прославите да бидат дијалози меѓу страните во конфликтот за тоа како може да се избегне воен судар и како да не се повтори, а не да се потенцира моќта на победникот и грешката на жртвата.

Комисиите за барање историска вистина како приод за помирување се најчесто свртени кон барањето на причините и

објаснувањето за да се разбере што се случило и зошто. Се смета дека ако разбереш зошто нешто се случило дека и ќе опростиш. Барањето цврсти докази обично ја опишува вината само на едната страна без да ги гледа околностите, а на духовен план ниту виновникот ниту жртвата не се ослободени од бремето што е во односот меѓу нив. Навраќањето на лошото минато искуство не отвора шанси за подобри односи. Да потсетиме и дека комисиите имаат зададена задача и треба да им реферираат на оние кои им ја дале задачата. Конфликтот најдобро ќе го решат оние кои се во него преку директен дијалог, а исходот подоцна или порано ќе биде помирување меѓу нив.

Драмскојто оживување на личните искуства на страните во конфликтот за да дојде до помирување нема за цел да ја најде "правата историска вистина" и би можело да се прифати во поголема мерка во практиката како ефикасен приод во помирувањето. Кога во една иста просторија повеќе лица од различни страни во конфликтот водат дијалог за да ја кажат нивната "историска вистина" зошто нешто се случило меѓу нив како ефект се јавува подобро разбирање на другиот и на себе самиот преку ослободување на емоциите и ставање во "кожата" на другиот. Добро би било што повеќе разни учесници да водат ваков дијалог во повеќе наврати, а другите тоа да го следат на ТВ и да се вклучуваат во следната серија на дијалогот кој продолжува. Освен што ќе има сознание дека минатото можело да биде поинакво "само ако" се случеше "тоа и тоа" поинаку, ова е начин мнозина да бараат излез истото да не се повтори.

Заедничкајта реконструкција како приод за помирување дава позитивен резултат иако во неа најчесто учествуваат граѓани од земјата агресор кои биле во опозиција. Сепак, ова е начин двете страни да осознаат дека во иста земја има различни луѓе и дека агресори не биле сите граѓани, а уште помалку дека тоа се нивните наследници.

Разрешувањето на конфликтите како облик на помирување најчесто го користат дипломатите, политичарите, дури и вооружените сили. Проблемот е што станува збор за активности од високата политика "во име на народот", која мошне често се води скришно. Најчесто тоа е елита која не била на бојното поле и не е директна жртва. Далеку поефикасно би било причините за конфликтот да ги продискутираат многу луѓе од двете страни и заеднички да најдат излез како во иднина да нема војни. Уште поефикасно би било ако се направи *комбиниран приод меѓу заедничкојто решавање на конфликтите и заедничкајта реконструкција*.

Кога има војна или насилство за да се воспостави траен мир Ј. Галтунг (5) го предлага PPP приодот ("3 P" приод): 1) *решавање* на конфликтот, 2) *реконструкција* и 3) *реконсилација* (помирување).

Според него најдобро би било сите три фази да се одвиваат паралелно: да се разреши конфликтот, да се отстранат причините за насилството и да се направи реконструкција. Со тоа се отвора патот за градење способност за трансформација на конфликтот. Повеќето луѓе би се убедиле дека насилството не е вродена потреба кај луѓето и дека тие по својата природа не се *Homo Agresoris* (7,8).

4. Помирувањето како трансформација на конфликтот

Трансформација на конфликтот е можна преку негова реформулација, изразување во поинаков и поширок контекст, со друг приод и поинаква точка на посматрање. Наместо да се прашуваат "што сакаат", страните во конфликтот преминуваат на прашањето "зошто тоа го сакаат", т.е. потребно е страните да се разоткријат кои се основните интереси и потреби околу кои е конфликтот меѓу нив.

Кога се определува проблемот (прашањето околу што е конфликтот) потребно е да се развива способност за *реформулација на проблемот*. Преку креативни постапки се бара одговор како може да се задоволат основните потреби на двете страни. Потребно е да се направи децентрација од едно, најчесто сопственото гледиште, а истиот проблем да се разгледа од различни позиции. Успешна техника за тоа е техниката на имагинација, нови визии за светот кои ние ги градиме и реализираме (9). Еден стар конфликт кој се провлекува затоа што е вгнезден во ригидна општествена структура, треба најнапред преку имагинација да се постави во ново светло на разгледување: да се замислат други општествени структури кои потоа ќе се менуваат во насока да ги задоволат основните потреби и интереси на двете страни во конфликтот.

Процесот на промени на општествениот структура трае долго од причини што не е доволно само да се има нова замисла туку се потребни и промени на ставовите, емоциите и поведенијата на луѓето. Оној кој решил да се справува со хроничните конфликти треба да прифати дека тоа ќе биде долг процес и да се "наполни" со трпеливост и истрајност.

Во целиот процес на разрешување на длабоките конфликти треба да бидат *активно вклучени сите страни кои се во конфликт* (со исклучок на екстремистите). Соочувањето со противникот преку интеракција му помага да почне да се менува и да го прави она што е добро да го прави. А за тоа се потребни вештини за преговарање преку кои страните во конфликтот ќе изразат што стои како нивна потреба околу која е конфликтот.

За трансформација на хроничните конфликти е потребно *учесиво на три елементи од општествениот структура*: 1) високи (државни)

структури, 2) средниот слој на интелектуалци и стопанственици и 3) базата составена од невладини организации и граѓанството. Но проблеми има и кога овие субјекти решиле да соработуваат за трансформација на конфликтот затоа што има организирани групи, одвнатре или однадвор, кои намерно ја разбиваат оваа соработка поткопувајќи ја на сите нивоа со материјални и други залажувања на поткупливи поединци или групи.

Хроничните конфликти не се решаваат одеднаш целосно туку како и секој голем проблем, тие треба *да се разложат на помали проблеми* ("салама техника") од кои некои се решаваат веднаш, а други се оставаат за подоцна кога претходно ќе се изградат услови за нивно решавање.

При трансформацијата на длабоките конфликти важи стратегијата *делувај локално, мисли глобално*. Тоа значи дека секој од нас работејќи на решавање на проблемите кои се во негов непосреден интерес и во непосредна општествена средина, прави промена во глобалната општествена структура менувајќи ја дел по дел.

На психолошки план е потребно справување со омразата и траумите за да се мине од култура на осветување - око за око, заб за заб, кон култура на помирување - не барај само кој е виновникот, туку менувај го за да не го повтори насилството. А за ова на луѓето им треба визија, верба и сила: само заедно може да се менуваме така како што заедно замисливме.

5. Разрешување на хроничен конфликт

Кога лидерите на спротиставените страни се подготвени за преговарање и помирување, а не за победување на другата страна? Најчесто тоа е кога ќе дојдат во многу скапа безизлезност. Во литературата(10) се наведуваат четири основни модели за соодветни услови за започнување на мировните процеси :1 модел на застој или мат позиција (противниците согледале дека со дотогашната стратегија не можат да го решат конфликтот); 2) модел на понор или последна шанса (согледување за неизбежна обострана катастрофа ако не дојде до промена на "победничкиот" менталитет); 3) модел на паѓање во стапица (стремеж кон конечна победа за да се оправдаат дотогашните жртви сè додека не се свртат кон спасување на тоа што преостанало да се спаси); и 4) модел на примамлива шанса (најоптимистички модел во кој се верува дека лидерите можат да ја променат свеста и креативно да бараат нови алтернативи на постигнување на целта, па и за менување на целта). Сите овие модели имаат емпириска потврда во одделни фази на војната во Босна и Херцеговина, особено по мировната спогодба во Дејтон (САД) од 1996 година.

Помирувањето бара подготвеност жртвата да преговара со насилникот, бара тие да се трансформираат и да изразат волја и желба да водат дијалог. Хроничниот конфликт треба да се формулира во хумана рамка, да се разберат суштинските потреби и интереси на страните во конфликт и тогаш е можно конкретно да се преговара.

Согледувањето на зрелоста за разрешување на некој конфликт најчесто треба да ја проценат лидерите на страните во конфликтот. Оттука е потребно подобро да се проучи субјективната димензија при проценката на "зрелоста" лидерите да бараат мирољубиво решение. Останува отворено прашањето како да се дојде до добрата волја кај лидерите за барање решение на длабокиот конфликт преку ненасилни средства?

6. Отежнување и оневозможување на помирувањето

6.1. Кога се справуваме со хронични конфликти треба да се *избеѓнуваат дискусиите околу правата на човекои и социјалните зруци (коллективните)*. Страните во конфликтот секогаш наведуваат дека секоја од нив има право, но резултатот е поразен и за двете страни. Оттука проблемите околу кои се структурирал конфликтот треба да се формулираат во облик на дилеми и секогаш ставајќи се во ситуација на барањата од двете страни. Страните во конфликт тешко преговараат околу правата, затоа што секоја страна цврсто држи до своите права. Значи страните во конфликт треба да се обучени за што би можело успешно да се преговара (потреби и интереси), а не само како да се преговара (техники на преговарање).

6.2. Негативно влијае врз разрешувањето на хроничните конфликти омаловажувачкото обележување - *давање етикетки* - на спротивната страна.

6.3. *Посредството на третата страна* во разрешувањето на конфликтот, особено во хроничните, често го отежнува помирувањето. Кога постои извршител и жртва на насилство сме навикнале трета страна да посредува жртвата да ја постигне правдата. Обично третата страна се обидува двете страни повторно да ги воспостават добрите односи, или таа го казнува извршителот, а на жртвата ѝ овозможува надоместок на претрпените штети. Понекогаш жртвата бара на извршителот на насилство да му врати со иста мерка осветувајќи му се. Во секојдневието кога на жртвата ѝ даваат материјални или други надоместоци најчесто тоа не води до помирување. За да се ослободи од вината насилникот може да бара да биде казнет од трета страна, но и да побара помирување со жртвата. Како и да е, само насилникот може да се ослободи од својата вина, а дури тоа не можат да го сторат за него ако тој вистински се

огрешил и е свесен за тоа. Тоа е така затоа што *помирувањето е однос меѓу насилнички и жртвисти*, а не однос помеѓу нив и третата страна.

Ефикасноста на посредувањето секогаш зависи од добрата волја на страните во конфликт да го разрешат конфликтот. Најсоодветни и најдолготрајни се решенијата до кои страните во конфликт дошле заеднички, самите и само во однос меѓу нив и во нив е можно помирување.

Во ерата на индустријализација на миротворциите и експертите за разрешување конфликти треба да се биде многу ирејивазлив наивно да не им се наседне на нивните свесно или несвесно погрешно поставени приоди, бидејќи со нивна помош хроничниот конфликт може да ескалира. Дел од "индустриските" миротворци, а посебно "експертите" за разрешување конфликти, однапред имаат јасна програма и цел: мошне добро знаат која страна од спротиставените априорно ќе ја поддржуваат! Посредниците имаат контрола на однапред зацртаниот процес по кој треба да се одвива преговарањето и имаат голема можност да влијаат врз исходот. Навидум нивната улога личи на медијаторска, а всушност арбитраат според свои интереси. На тоа работат организирано и постои ривалство и нетрпеливост меѓу различни групи на вакви "експерти"! Тие го пренесуваат нивниот конфликт и на теренот каде дошле да помогнат во разрешување на локалниот конфликт. Бираат приврзаници меѓу домашното население (преку учество во заеднички проекти, организирани престои и учество на конференции во нивната земја, а сè со цел да се оствари нивниот проект и цел). Форсираат соработка меѓу страните во конфликтот кога тие за тоа не се зрели, ги наоѓаат слабите точки околу кои јалово се преговара (најчесто тоа се колективните права) и водат кон ескалација на конфликтот наместо кон постепено помирување преку дијалог околу тоа за што може да се преговара. Особено е голем проблемот кога меѓу страните во конфликт се вмешува трета страна која е голема сила, а на теренот ги пушта своите "експерти", често во мисии преку невладини и хуманитарни организации. Со нив локалното население тешко може да се справи бидејќи тие упорно се наметнуваат преку хуманитарна (не)владина закрила (вклучувајќи жени и млади кои најчесто навистина се во миротворна мисија, образовани поединци како антрополози, психолози и социјални работници и длабоко продираат во населението за да го ослабат преку вешто обучена известувачка структура која ги влече конците на овие миротворни марионети (11).

Хроничните конфликти со упорност успешно ќе ги решат само страните во конфликт преку дијалог. Од туѓите искуства може само да се поучиме да не ги повторуваме грешките и да ги избереме нивните позитивни приоди. Нашето искуство е дека треба да се биде многу претпазлив и скептичен кога странски експерти-научници мошне

убедливо на свој "научен" јазик делат воопштувања и правила како рецепт за нашиот проблем. Тоа можат да бидат надрилекари за конфликти, најчесто падобранци-професионалци кои пренесуваат механички вештини за решавање конфликти. А на општеството со хроничен конфликт му треба нешто друго: општествена трансформација. И повеќе од тоа: хроничните конфликти имаат поширок контекст од кој се предизвикани и имаат регионален и меѓународен карактер!

Сепак, постои следнава контрадикција: оној кој е блиску до конфликтот, не може да го согледа објективно, а оној кој е далеку од конфликтот не сфаќа во што е суштината на истиот.

Постои и друга заблуда во која упорно нè убедуваат индустриските експерти за разрешување конфликти: дека конфликтот е неизбежен и нормален феномен. Оттука, треба да има конфликти и таму каде во најголем број случаи можат да не се создадат ако однапред се почувствува проблемот и незадоволените потреби кои можат да доведат до раѓање конфликт. Авторот на овој напис ова упорно го истакнува во домашната и меѓународната јавност кога експертите се упорни во убедувањето дека конфликтот е нормална појава. Од развојно-технолошки аспект најнормално е да се нарушуваат рамнотежите и да се јавуваат нови потреби, чие задоволување може да доведе во конфликт со друга страна, но и не мора ако сме осетливи претходно да согледаме дека задоволувањето на интересот може да биде такво што сите страни можат да добијат. А тогаш кога проблемот прераснал во конфликт, нормално е тој да се разрешува со креативни ненасилни средства со чија помош лицата во конфликт ќе се надраснат себе си.

Хроничните конфликти најтешко се решаваат кога не се согледуваат и кога се игнорираат или камуфлираат. Важна е свеста за постоење конфликт, соочување со него и добра волја да се работи на негово разрешување. Најуспешен пат за тоа ќе најдат спротиставените страни кога ќе почнат долг процес на дијалот.

Зошто затајуваат способностите на луѓето за ненасилство, креативност и емпатија? Затоа што ненасилните начини на решавање на конфликтите не се предмет на масовна обука преку практикување. Цвеќе, свеќи и други симболи има колку што сакате, но ненасилните средства луѓето сеуште не ги овладеале и не ги научиле. А како се учи ненасилството? Само преку практикување секој ден од сè повеќе луѓе: така самите учиме и ги поучуваме оние кои ќе ни се придружат. Искуството покажува дека медијаторите и арбитраторите често се помагачи за продолжување на длабоките конфликти, а не фактори за нивно разрешување: *ни ѝпреј не може да никне врз ѝејелишиѝаѝа кои осѝанувааѝ зад нив!*

7. Легитимност преку општ консензус

Во поделени општества и мултипартиска демократија, во која изборите се натпревар во кој има победници и победени, се губи шансата за нивно помирување. Секој држи до свои цели и визији и упорно ги брани своите интереси. Ако во поделените општества во периодот на т.н. транзиција од еден општествен систем во друг, нема социјално помирување и градење заедничка визија за заедничко општество (визија до која се доаѓа преку заеднички општ консензус на граѓаните и политичките партии за тоа кои се заедничките витални интереси и потреби на сите кои треба да бидат задоволени), тогаш тоа општество е жариште на бројни и различни конфликти: лични, меѓучовечки, меѓупартиски и меѓудржавни. Не е прифатливо политичките партии само да го делат општеството на различни спротиставени делови (партии и партизанство), туку е потребно тие едновременно да го градат и единството на системот (заедничко општество и соработка).

Потребна е свест дека никој не може сам - како единка, група или држава, дека во општата меѓузависност на сите нивои, значајно е стимулирањето на соработка, приближување и здружување за да се унапредува мирот преку шансата да станеме граѓани на сопствената држава и граѓани на светот.

Најчесто конфликтите не се околу материјални добра, туку за повисок статус, почит и препознавање на посебноста на другиот. И токму тоа другите бараат да го почитуваме. А за тоа треба постојано сопствено преиспитување во насоката што направив јас за да дојде до конфликт, што правам за да го разрешам? Кои се моите ставови кон другите поединци или групи и како се однесувам кон нив и кон природата?

Страните во конфликт каде има тешко насилство се обвинуваат и претат дека ќе ја "истребат" другата страна и бараат таа да биде осудена според норми кои тие ги наметнуваат. Етиката на културата на војната наметнува да се бориме до крај со другиот, "лошиот". Искуството јасно покажува дека за вредностите тешко се преговара. Решението би можело да се бара во дијалог за заеднички норми за однесување на страните во судир формулирани во облик на *дилеми*. Секоја страна може да понуди свој систем на вредности, но кои од нив ќе се почитуваат од сите, може да се одлучи само преку заеднички дијалог и со одлучување преку консензус.

Освен општ консензус за клучните интереси и потреби, потребен е и етички консензус на луѓето кон сите други живи суштества. Може да

се рече дека нема успешно помирување на општествените конфликти ако луѓето се насладуваат во крволочната корида во Шпанија и во борбата на кучиња во Македонија.

8. Култура на мирот и трансформација на хроничните конфликти

За да се разрешуваат длабоките конфликти претходно бараат градење мировна инфраструктура (12). Досега преговарањата меѓу двете страни во конфликт најчесто се одвивале со техниката на ценкање за ситни двострани попуштања. За разрешување на хроничните конфликти, обременети со омраза и насилство, оваа логика на тргување не е адекватна. Техниката на ценкање е полезна за да престане насилството кое е во тек, но не одговара за задоволување на базичните потреби. Преговарачите обично имаат јасно поставени цели за кои ригидно се држат. За трансформирање на хроничните конфликти се потребни флексибилни преговарачи кои умеат да ја трансформираат и самата цел која е поставена во почетокот на преговарањето. Променувањето и реформулирањето на целите не значи дека се избегало од разрешувањето на конфликтот, туку само дека сме ја избегнале јамката од трансакција која се одвива на преговарачката маса од страна на политички лидери кои го водат преговарањето. Потребен е обид да одиме пошироко и подлабоко во развојните потреби и поширокото граѓанство. За да ги трансформираме и за да влијаеме на сегашните елитни политички преговарачи за судбината на светот, е потребна изградба на општествена база и пошироко учество на граѓанството кое е свесно за целите и природот во решавање на хроничните конфликти. Потребно е да завладеат неавторитарни мировни авторитети и да се градат мировни инфраструктури во целото општество преку ширење култура на мирот (13). Составен дел на мировната инфраструктура се и студиите за мир на високообразовните установи (14).

ФУСНОТИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Во CD ROM издание на Библијата во превод на Крал Џејмс местата во Библијата кои се однесуваат на помирувањето и простувањето изнесуваат 14 густо отпечатени страници.
2. Ortega M. Zoilamerica, Reconciliation Between Former Sandinista Soldiers and Members of the Resistance, CEI, Managua, Nicaragua, 1994.
3. Assefa Hizkias, Peace and Reconciliation as a Paradigm, Nairobi Peace Initiative Monograph Series; no. 1, 1993.
4. Федерико Мајор, генерален секретар на УНЕСКО (во неговиот напис How Psychology Can Contribute to a Culture of Peace, in: Peace and Conflict, Journal of Peace Psychology, Vol. 1, Num. 1, 1995, p.p. 3-9) изразува восхит кон експериментот на Музафер и Каролин Шефер од 1954 во кој тие ги менувале

ставовите на младите субјекти и од култура на војна придонеле во нивниот камп тие да воспостават односи на култура на мирот.

5. Ова се потенцира во бројните прослави на "ослободителната војна" во Хрватска, а посебно на свеченото одбележување на воените дејствија "Блесок" и "Луња" против српското население во Краина, иако, како што подвлекува и Marianne Heiberg (советник на Програмата на УНЕСКО за култура на мирот) се работи за "вистински холокауст во современа Европа" (VI International Convention on Culture and Peace in Gernika, 22 - 26. 04. 1996).

6. Galtung Johan, Violence, War and the Aftermath: Dynamic Peace Building on Visible and Invisible Consequences of Violence - and what to do about them, For the War-torn Societies Project, UNRISD, Geneva, 1995 (Excerpt, pp. 34 - 50).

7. Мурџева - Шкариќ Олга, Причини за агресивност, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, 1984, стр. 139 - 151).

8. Adams David (Ed.), The Seville Statement on Violence: Preparing the Ground for the Constructing of Peace, UNESCO, 1991.

9. Boulding Elise, Building a Global Civic Culture: Education for an Interdependent World, Syracuse University Press, 1990.

10. Mitchell Christopher, Cutting Losses: Reflection on Appropriate Timing, работен материјал чија покуса верзија е печатена во: Paradigms: The Kent Journal of International Relation, 9 (2) Winter 1995.

11. На меѓународниот собир во Герника-Шпанија, претставникот од Африка мошне јасно го покажа "конструктивното ангажирање" на САД за решавање на конфликтите во Африка преку вешто манипулирање, така што наместо да ги смируваат конфликтите, тие ги распирувале, а населението опечено повеќе не сака да соработува ни со најдобронамерните и највичните миротворци кои доаѓаат оттаму. Слични искуства има и Р. Македонија (Олга Мурџева - Шкариќ и Светомир Шкариќ, Deep-Rooted Conflicts in Republic of Macedonia and Keys to the Treatment. VI International Convention on Culture and Peace in Gernika, 22 - 26. 04. 1996).

12. Peace Research Center "Gernika Gogoratuz", Notes on How to Contribute to Build Peace Infrastructure and a Dynamics of Transformation of Deep-rooted Conflict (скица за теоретски основи за мировно ориентирана интервенција, дел од написот за конфликтот на Баските).

13. UNESCO and Culture of Peace, Promoting a Global Movement, UNESCO Culture of Peace Programme, 1995.

14. Мурџева - Шкариќ Олга, Академско проучување на мирот, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, 1994, (стр. 234-242).

Olga MURDŽEVA-ŠKARIĆ

RECONCILIATION AND TRANSFORMATION OF THE CHRONIC CONFLICTS

(Summary)

The sources of deeply rooted conflicts lay in the unsatisfied basic psychological needs and the rigid value systems of the groups in conflict. They are spread all over the world and are passed from one generation to the next. This article discusses the basic effects of reconciliation and transformation as keys in the treatment of deeply rooted conflicts.